

O CRONICĂ A RĂZBOIULUI PENTRU INDEPENDENȚĂ SCRISĂ ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1878

de NESTOR VORNICESCU-SEVERINEANUL

Expuse adesea unor împrejurări istorice neprevăzute — sau puțin obișnuite —, valorile culturii noastre intrate în patrimoniul național pot oferi cercetătorului prilejul de a constata în conținutul lor o sporită semnificație documentară. Ne referim la situația când, pe spațiul aflat disponibil în paginile unor vechi manuscrise ori ale unor cărți din diferite domenii — uneori în cărți bisericești — s-au făcut, ulterior scrierii sau respectiv publicării lor, însemnări de un fel sau altul — de obicei cu caracter memorialistic — și care nu o dată s-au dovedit a reprezenta importante contribuții documentare.

Procedeul acesta de a transmite posterității informații asupra unui anumit timp „prezent“, considerate de autorii lor memorabile, utile, educative — consemnând sau nu în termeni direcți intenția însăși — este constatat adesea pentru secolele trecute.

Astfel de însemnări, laconice sau extinse, se făceau mai ales pe Ceaslov și Psaltire, pe Octoih, Triod, Penticostar, pe Mineie, pe cărțile de cult în general — cu deosebire însă pe cele de la strănă care, în chip firesc, erau cele mai accesibile unor oameni cu știință de carte, de multe ori numai elementară, dar având buna intenție de a lăsa urmașilor știri despre întâmplările petrecute în vremea lor.

Procedeul era folosit în unele cazuri în mod conștient drept cel mai potrivit pentru a avea o garanție în plus cu privire la asigurarea păstrării acelor însemnări.

În această ordine de idei se cuvine semnalat textul manuscris al unei Cronici a războiului pentru independență, identificat de noi recent — în anul 1976 — la Siliștea Crucii, județul Dolj, care se dovedește a fi una dintre primele lucrări consacrate reconstituirii evenimentelor epocale din 1877—1878.

Autorul Cronicii a fost învățătorul Ștefan T. I. Cotigescu, tatăl cunoscutului folclorist oltean Șt. St. Tușescu.

Numele Cotigescu este menționat la sfârșitul textului manuscris pe care l-a alcătuit și reprezintă un derivat — modernizat după uzanța timpului — din numele tatălui său, plugarul Tuță Ion Cotigă din comuna Catanele-Dolj. Dar în toate actele oficiale — aflate la arhive — din vremea când Ștefan Cotigescu a fost învățător, notar, cîntăreț bisericesc și primar la Catanele, precum și în două lucrări tipărite, este întâlnit sub numele de Stan Tușescu — provenind din prenumele său și al tatălui.

Timp de 13 ani la Catanele și 2 ani la Siliștea Crucii s-a dăruit nobilei profesii de dascăl de sat. Din 1883, starea sănătății sale l-a obligat să părăsească învățămîntul; a funcționat un an ca notar, apoi, mult prețuit și stimat de săteni, a fost ales primar — funcții publice pe care le-a avut alternativ pînă în 1906, când a încetat din viață.

În satul natal, ca și în cei doi ani petrecuți la Siliștea Crucii — unde a scris *Cronica războiului pentru independență* aici în discuție —, a depus o neprecupețită muncă de instruire, educare și culturalizare a sătenilor.

În toamna anului 1877, învățătorul Ștefan T. I. Cotigescu din Catanele funcționa — prin transfer oficial — la Siliștea Crucii.

După cum se poate afla de pe ultima pagină a textului *Cronicii* pe care a alcătuit-o, un rol deosebit în apariția acesteia l-a avut — ca inițiator moral — preotul Ion Stoica (Enache), parohul bisericii de la Siliștea Crucii.

Dorința generoasă, comună celor doi, de a lăsa posterității știri exacte despre evenimentul național al cuceririi Neamrăului, i-a determinat să caute și o modalitate cât mai potrivită pentru a asigura perenitatea mărturiei. Acesta este motivul care a făcut ca manuscrisul recent descoperit să prezinte o situație originală, față de oricare dintre relatările având ca subiect războiului pentru independență.

Textul poartă titlul: *Narațiunea despre urmarea resbelului ruso-româno-turc din anul 1877*; a fost scris pe unsprezece pagini mari, aflate libere în Evanghelia de la biserica parohială din Siliștea Crucii. Caligrafia manuscrisului, fină și elegantă, ascuțită dar ușor lizibilă, se datorește unui al treilea colaborator la realizarea *Cronicii*, Ioan Mitrănescu, un foarte tânăr fost elev al învățătorului Ștefan Cotigescu de la Catanele; își urmărea dascălul la Siliștea Crucii și făcea ucenicie pentru a deveni notar — învățătură pe care o primea la primăria acestei comune. Identificarea contribuției sale s-a făcut fără dificultăți, prin examinarea comparativă a caligrafiei textului *Cronicii* și cea a unei însemnări aflate pe o altă pagină, referitoare la condițiile cumpărării Evangheliei de la Siliștea Crucii.

Copistul se dovedește a fi fost deosebit de instruit în raport cu condiția sa socială și vârsta pe care o avea atunci — 16 ani; în scrierea manuscrisului se remarcă ortografia italianizantă — după uzanța heliadescă a timpului — chiar dacă se dovedește că nu este aplicată consecvent în întregul text — lucru pe care nu urmărim să-l examinăm aprofundat în comunicarea de față.

Narațiunea despre urmarea resbelului... expune — și uneori comentează amplu — evenimentele care s-au petrecut din luna aprilie 1877 până în mai 1878. Ne vom limita în cele ce urmează la o prezentare sumară a conținutului faptic, evenimential, pe care îl circumscrie *Cronica* de la Siliștea Crucii.

Relatarea declanșează începând cu data de 10 aprilie — menționată cu aproximație. Se consemnează mișcările trupelor române aflate de pe atunci sub arme, intrarea armatei rusești în România conform Convenției de colaborare și deplasarea ei continuă de-a lungul Dunării. Sunt descrise incursiunile bandelor de mercenari din armata turcească în satele și ostroavele de la nordul Dunării, apoi primele bombardamente provocatoare efectuate de forțele armate otomane. Se fac considerații cu privire la politica României și la actul decisiv al proclamării independenței de stat de către corpurile legislative la 9 mai 1877. Sunt menționate acțiunile de apărare organizate prin ocuparea tuturor pozițiilor din orașele de la Dunăre — de către trupele ruse de la Brăila până la Olt, de cele române de la Olt până la Calafat și Cetate. Sunt descrise cu detalii luptele care au precedat cucerirea fortificațiilor de la Nicopole, după „o bombardare care a ținut trei zile”; se relatează despre stabilirea condițiilor de intervenție a trupelor române în sectoare separate ale frontului, despre construirea podului de peste Dună la jumătatea lunii august, când „au trecut dincolo, în Turcia, toată armata română (de operații), înaintând spre Plevna la punctele ce avea determinate”. Subliniind importanța cuvenită

acțiunii militare tactice de asediere și cucerire a Plevnei, autorul Cronicii delimitează exact la jumătatea expunerii sale capitolul: Eroismul românilor la Plevna. Pentru a oferi o imagine despre exactitatea, expresivitatea și dinamismul relatării, cităm fragmentul, de la p. 6 a manuscrisului Narașunii, referitor la cucerirea redutei Grivița: „...s-au pus cu bombardarea pozițiilor turcești de toate părțile, începînd de la 26 august, în care timp făcînd planul de atac, românii au ocupat cele mai periculoase și mai apropiate locuri; de la Bucova unde se afla un lagăr turcesc și pînă la Grivița, toate crîngurile și toate bălăriile erau pline de tiraliori români, așteptînd, sub adăpostul bombelor dușmane, ora de atac. Cînd se începu atacul la 30 (august), românii au dat asalt asupra pozițiunii Grivița. S-au repezit ca vîntul, au ieșit din crînguri și au atacat pe turci cu baioneta. Regimentul al 13-lea de dorobanți au intrat înfii în foc, au luat un tun și au pus pe goană pe turci, care se băgase într-o pădurice în dosul redutei și ocupară pozițiunile turcești. Au încercat mai de multe ori turcii noaptea a lua înapoi acele pozițiuni, dar n-au putut. Însă ordinea de bătaie nu se ridică, ci românii trebuia să meargă la locul designat; și în ziua de 30 august, coloana a doua, în lipsa armatelor ruse, care întârziase, au apucat reduta pe lu spate și au năvălit spre ea despre sud-vest, dar fură primiți de focurile dușmane din două părți. Planul topografic al locului fusese greșit. În loc de o redută erau două și cea atacată era cea mică. Cu toate acestea, bravii descendenți a două neamuri viteze năvăliră spre ziduri și începură o cumplită luptă cu baioneta. În trei rînduri i-au respins, dar însă al treilea atac, la care au luat parte două regimente rusești și 15 batalioane române, fură încoronate cu succes. Și mica Griviță rămase în mîna învingătorilor; cinci tunuri și două steaguri și mai multe arme căzură în mîna armatelor creștine. Unul din steaguri s-au laud de un soldat din al doilea batalion de vînători, anume Grigorie Ion, în chipul următor :...“ (urmează o descriere plastică, într-un susținut allegro...).

Se continuă expunerea faptelor eroice de arme ale ostașilor noștri la cucerirea Rahovei, apoi la impresurarea și cucerirea Plevnei, se relatează despre urmărirea neîntre-ruptă a trupelor otomane, derutate și slăbite, despre cucerirea Tatargicului și numeroaselor sate din jur, a celor „trei redute care apărau pozițiunile satelor Smîrdan și Inova, (... luate cu asalt de trupele noastre“; în sfîrșit, despre cucerirea Belogragicului și Vidinului. Ultima dată asupra căreia autorul Cronicii se pronunță exact este 12 februarie 1878 „Duminică pe la ora 3^{1/2} după amiază (cînd) armata română au făcut intrarea ei în Vidin“... Se menționează apoi încetarea ostilităților și întoarcerea trupelor noastre în patrie.

O dificultate evidentă a redactării — și în aceeași măsură a consemnării — Cronicii a constat, fără îndoială, în dozarea materialului expunerii pentru o încadrare corespun-zătoare a textului în spațiul strict limitat pe care l-au oferit filele de format mare — dar în număr numai de unsprezece — disponibile în Evanghelie.

De aceea apare limpede că spre finalul redactării Narașunii... autorul s-a văzut constrîns de lipsa de spațiu, a stagnat brusc expunerea, procedînd la formularea unei foarte concise concluzii prin modalitatea considerată drept cea mai elocventă: cîteva reflecții poetice avid ca motiv înfrîngerea puterii otomane, cîmpitoare și uzurpatoare, reflecții exprimate prin șase versuri-epilog sub titlul: *O poezie Turciei*, aflată în p. 11 a manuscrisului Narașunii:

„Semilună întunecată, tu credeai a lua, / România învecinată, dulce țara mea. / Tu credeai c-a ta mîndrie ne va spăimînta. / Nu știai că în România este moartea ta. S. T.“

Este o simplă versificare ce nu poate fi evaluată drept o realizare artistică, dar semnificația ei este apreciabilă ca expresie a unor sentimente patriotice profunde — o apostrofă virulentă sugerînd și ideea justiției imanente pe care o înfăptuiește istoria.

Informațiile și datele regrupate de autor în aceste pagini dau cititorului certitudinea autenticității faptelor consemnate. Toate episoadele războiului pentru independență sînt prezentate uneori lapidar, alteori cu detalii, reliefind aspectele esențiale ale unor realități; este avocată atît atmosfera generală de război, cît și climatul moral, starea de spirit creată prin unele întîmplări cu caracter local. Învățătorul cronicar deținea informații interesante și destul de precise asupra multor aspecte și situații, descriindu-le cu o remarcabilă plasticitate: amplasarea și deplasarea cartierelor generale ale armatelor aliate, acțiunea pregătită și declanșată de trupele ruse în noaptea de 7—8 iunie cînd au trecut Dunărea în Dobrogea, cea de la Zimnicea în 13 iunie — pentru a-și stabili poziții de atac în ostrovul din mijlocul Dunării; asaltul și cucerirea Șistovului în seara de 15 iunie. Sînt relatate și sugestiv comentate unele aspecte ale pregătirilor de război, ale aprovizionării trupelor, rechiziționării și transporturilor (în textul manuscris al *Variațiunii*, p. 5) :

„Trecerea de către Calafat și ziua și noaptea, neconținut, tunuri, prăfărie, ghiulele, ambulanțe, înfine fel de fel de material de rezbél. Era un timp uscăcios, nu se vedea din pulbere nicidecum. Toți locuitorii de prin satele pe unde trecea ei era luați de rechiziție. Om nu rămăsese în sate cît putea ca să ajungă / pentru nevoile armatei /, ba lua chiar dimprejur. Era cîte trei sau patru sute de cară, mergea trîmbă cu tot felul de instrumente și proviziuni...”

În citirea textului se poate discerne cu ușurință între informațiile din sursă directă, sigură și cele cu o proveniență mai puțin sigură. Străduința evidentă a autorului *Cronicii* pentru o cît mai mare exactitate a relatării denotă simțul responsabilității morale pentru cele afirmate; își supraveghează expunerea, cînd nu are o cunoaștere temeinică a faptelor face simple mențiuni sau aprecieri generale. Ținînd seama de realitatea politică, pe tot parcursul *Narațiunii* denumește teritoriul din dreapta Dunării „Turcia”; în final, expunînd evenimentele imediat următoare înfrîngerii puterii otomane, denumește acest teritoriu, conform adevărului istoric, Bulgaria. Meritul autorului *Cronicii* de la Siliștea Crucii se evidențiază și în ceea ce privește aprecierile sale referitoare la aspectele „de facto” ale colaborării româno-ruse, precum și la delimitarea justă, cu discernămint, a participării și contribuției hotărîtoare a armatei române la înfrîngerea turcilor în acest război pentru cucerirea deplină a independenței naționale.

*
*
*

În afară de *Cronica războiului pentru independență*, Ștefan Cotigescu a scris și a publicat *Monografia comunei rurale Cutanele, plasa Balta, Județul Dolj*. La moartea sa a lăsat pregătit pentru tipar un manuscris intitulat *Autobiografie* — pe care a publicat-o în 1907 fiul său, folcloristul Șt. St. Tuțescu. La sfîrșitul broșurii este reprodusă o variantă prescurtată a *Cronicii* din *Evanghelia* de la Siliștea Crucii, cu titlul modificat: *Narațiunea practică despre urmarea resbelului ruso-româno-turcesc din 1877—1878 în Bulgaria*. Prin condițiile speciale în care a apărut această variantă, ea a avut o redusă circulație, fiind puțin cunoscută; nu este menționată în lucrările bibliografice consacrate războiului pentru independență.

Textul acestei variante a fost datat de Ștefan Cotigescu în 1881 — așadar definitivat pentru tipar la trei ani după scrierea *Cronicii* pe paginile *Evangeliei* de la Siliștea Crucii. Nu sînt consemnate împrejurările exacte ale elaborării textului inițial și nu se menționează existența variantei scrise la Siliștea Crucii.

Intervențiile autorului în conținutul variantei publicate denotă preocuparea de a face textul încă mai accesibil. Dar ele exprimă și alte intenții, cum se va arăta mai departe. Cu certitudine poate fi afirmată filiația comună a celor două texte din niște însemnări și note asupra evenimentelor cuprinzând date calendaristice și cifrele prin care se ilustrează anumite situații, informații despre efectivele trupelor, despre operațiile militare, despre pierderile suferite de trupele aliate și despre capturile obținute în vremea luptelor; cifre și date care, incontestabil, nu puteau fi reproduse fără eroare din memorie.

Arătăm mai sus că în varianta tipărită autorul a operat modificări față de *Cronica* manuscris, mai ales reducând unele fragmente, revizuiind redactarea; în încheiere sînt consemnate în plus cîteva considerații despre principalele evenimente politice după sfîrșitul războiului, în primăvara anului 1878, pînă la proclamarea regatului în 1881 — în tentativa de a aduce *Cronica*, în mod sumar, pînă „la zi”. Se remarcă apoi unele precizări și corecturi, intervenții care nu totdeauna se dovedesc în avantajul textului. Se observă și o atitudine de precauție în formularea unor aprecieri asupra evenimentelor; în acest sens poate fi interpretată și omisiunea versurilor-epilog din manuscrisul de la Siliștea Crucii. Ceea ce apare însă explicabil, dacă ne gîndim că ele reprezentau acolo expresia directă, spontană, a unei stări afective încă necunoscute; ulterior a putut interveni, într-o măsură, o optică puțin diferită a autorului — o atitudine critică, prin distanțare, datorită celor cîteva ani care au despărțit un text de altul.

*
* *
*

Total necunoscut pînă astăzi, textul-manuscris al acestei originale *Cronici* de la Siliștea Crucii reprezintă una dintre primele contribuții închinată războiului din 1877—1878. Nu reiese din cuprinsul textului, nu s-au identificat nici alte indicii că învățătorul Ștefan Cotigescu (Stan Tușescu) ar fi avut cum să folosească drept sursă de informații, sau cel puțin să fi avut știre, la Siliștea Crucii, pînă în luna mai 1878 cînd a redactat *Narașiunea...* despre vreuna dintre lucrările de acest fel.

O bună parte dintre evenimentele și întîmplările care abia luaseră sfîrșit în acea primăvară îi erau bine cunoscute în chip direct; asupra altora avea informații suficiente prin martori oculari ai faptelor petrecute, sau prin factori intermediari — care le cunoscuseră de la cei de mai înainte. A folosit într-o măsură și presa vremii, comunicatele și știrile pe care le-a putut urmări zi de zi, în acea atmosferă încordată a evenimentelor.

Prin condițiile realizării ei, *Cronica*-manuscris de la Siliștea Crucii prezintă un plus de elemente afective, deci subiective, dar nu mai puțin interesante.

Stilul oral al relatării, spontaneitatea formulării frazei denotă că redactarea — realizată în mod incontestabil prin dictare — a fost parțial directă. Datele calendaristice, cifrele indicatoare, detaliile asupra unor situații obiective denotă o reală activitate de informare, de documentare intenționată și cu scop din partea autorului.

Reiese limpede că *Narașiunea...* nu este o reconstituire pe baza fluxului nestînjenit al memoriei — eventual completat prin atributele fanteziei — ci un text elaborat, meditat, precedat de o documentare cel puțin elementară, cu preocuparea de a crea un cadru al evenimentelor și realizat cu forță evocatoare.

Este o reconstituire bazată pe datele imediate și autentice de viață — evenimente istorice majore, detalii locale interesante, atmosferă publică, climat moral.

Caracterul specific memorialistic-documentar îi subliniază o dată mai mult valoarea și îi sporește semnificația.

UNE CHRONIQUE DE LA GUERRE POUR L'INDÉPENDANCE ÉCRITE DANS LE PRINTEMPS DE L'ANNÉE 1878

Résumé

Il s'agit d'une „Chronique“ de la guerre pour l'indépendance dont le texte original, inconnu jusqu'à présent, fut rédigé par Stefan Cotigescu et intitulé : „Récit des développements de la guerre russo-roumaino-turque de l'année 1877“. Après avoir été rédigé, ce récit a été transcrit en 1878, sur les pages blanches d'un Livre des quatre évangiles, appartenant à l'église de Siliştea Crucii, du département de Dolj.

L'initiative d'écrire la „Chronique“ de cette guerre appartient au curé Enache (Ioan Stotca) de la paroisse de Siliştea Crucii, „au profit des générations futures“.

L'instituteur-chroniquer Stefan Cotigescu, a répondu avec enthousiasme à l'initiative du prêtre Enache. Le texte de la „Chronique“ rédigé, il fut transcrit sur les onze pages disponibles dans le dit livre de culte. Or, celui qui s'en occupait ce fut un ancien élève de Stefan Cotigescu, à savoir Ioan Mitranescu.

En vue de mener son oeuvre à bonne fin, l'auteur de cette narration a puisé ses informations dans ses propres souvenirs, dans la presse de l'époque et dans les récits des témoins oculaires. L'auteur aborde cet écrit par s'attaquer directement à son sujet. Ainsi décrit-il, situe-t-il les emplacements des armées roumaines à l'intérieur du pays, le bombardement de la rive gauche du Danube par l'artillerie ottomane et la réaction de l'artillerie roumaine. On précise ensuite que la Roumanie a proclamé son indépendance nationale. Après avoir attaqué quelques monitors turcs qui se sont écoulés sur la Danube quelques jours après, les russes ont passé de l'autre côté du Danube. On relate ensuite en détail les combats pour la prise des fortifications à Nikopole, le passage des armées roumaines sur l'autre rive du Danube par un pont construit à Corabia, les héroïques faits d'armes des soldats roumains dans les combats pour la prise de la redoute de Grivitza I, dans les combats pendant le siège de Plevna et de Vidine. On offre ensuite d'autres données en cadence alerte de sorte qu'on poursuit les événements d'une manière très convaincante.

On voit comment l'instituteur Stefan Cotigescu possédait des informations très intéressantes. Tous les épisodes de la guerre pour notre indépendance présentés dans cette chronique parfois d'une manière lapidaire, parfois en détail, font paraître, aux yeux du lecteur, les plus importants aspects de certaines réalités et de l'atmosphère générale où se passait le développement des événements de cette époque-là.

On peut dire que tout cela constitue une contribution originale importante concernant une page glorieuse de notre épopée nationale.